

הסבר בקצרה לנושא כשרות מכונות הגילוח

מאת הרב ישראל מאיר מורגנשטרן שליט"א (מח"ס 'הנוי והנצח')

הקדמת היסודות ההלכתיים

בתורה הוזכרונו 'ולא תשחית את פאת זקנך' (ויקרא כא, ה), כלומר, שיש איסור דאורייתא להשחית את שערות הזקן.

חז"ל דרשו ממה שנאמר בכהנים "ופאת זקנם לא יגלחו" (ויקרא יט, כז) שהאיסור נאמר דווקא בשילוב שני הדברים: 'גילוח' ו'השחתה'. ודרשו בגמ': "איזהו גילוח שיש בו השחתה, הוי אומר בתער". במילים אלו יש נידון גדול הקשור למכונות הגילוח כפי שיתבאר.

יש שפירשו שמתחדש כאן דין חדש, שגילוח הזקן נאסר דווקא ב'תער', אך אם ההשחתה תיעשה שלא בתער מותר. זאת לכאורה, לפשטות לשון הגמרא - איזהו גילוח שיש בו השחתה - איך מגיעים למצב של השחתה - בתער. וחזקו את הדברים ממה שנפסק בשו"ע שמותר להשתמש ב'מספרים' כעין תער, ופירשו שמכאן ראייה שמותר גם 'להשחית' במספרים, משום שצורת החיתוך שלהם שונה מצורת החיתוך בתער.

ברם, בראשונים ובפוסקים מפורש לא כך. כשהראשונים באו לפרש מדוע מותר להשתמש ב'מספרים' כעין תער, אף אחד מהם לא פירש את הפירוש היסודי והמתבקש הנ"ל - מותר כי זו צורת חיתוך שונה. להיפך, כעשרה ראשונים כתבו בפירוש שההיתר משום שנותר משהו מהשערות. הוי אומר, שאם לא נשאר מהשערות, אין שום נפק"מ באיזו צורה חותכים, גם אם הדבר נעשה בצורת מספרים, הרי"ז בכלל 'השחתה' שאסרה תורה. נעתיק את לשונות הראשונים, לשונם נצרך לנו גם לגדר אורך השערות הנדרש למכונות גילוח המותרים.

(א) ריב"ן (מכות כא. ד"ה לא) פ"י: "ומספרים אינן משחיתים, שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער". **(ב)** פסקי הרי"ד (מכות שם) פירש: "ובענין השחתה שישלק עיקרי השערות, לאפוקי מספרים שאינן מסלקין השרשים, והתער יש בו גילוח שדרך העולם בכך, ויש בו השחתה שמסלק השרשים". **(ג)** פ"י הרי"ז מלוניל (עמ"ס מכות ג): פ"י: "ודוקא בתער אבל במספרים שרי דהא לית בהו השחתה שהרי ניכר השער מבחוץ". **(ד)** תוספות בנויר (מ: ג"כ פ"י כ): "יכול אפי' במספרים יהא חייב, ת"ל ולא תשחית פאת זקנך, בישראל כתיב, ובמספרים ליכא השחתה שאינו נוטל השער מעיקרו ושרשו". **(ה)** תוס' רבינו פרץ (מכות כ): כתב בענין פאת הראש: "מכאן ראייה דהקפת הראש אינה אסורה אלא בתער, אבל במספרים שרי, מדקתני המשוה צדעיו, ובמספרים אינו יכול להשוות, אבל תער אינו מניח מן השיער כלל". **(ו)** בפירוש הרא"ש (נויר): "ובמספרים לא מקרי השחתה דאין השער נוטל מעיקרו". **(ז)** כך גם פ"י ב'שיטה לחכמי איוורא' "ובמספרים אין השחתה כל כך, שאין נוטל כל השער מעיקרו". **(ח)** רבינו בחיי (ויקרא פ"ט) פ"י: "אבל הותר הגלוח במספרים להשאיר קצת השער, ואין זה קרוי השחתה". **(ט)** בנימוקי יוסף (על הרי"ף שם) ז"ל: "דכתיב ולא תשחית, אבל במספרים מותר דלית בהו השחתה שהרי ניכר שם השער כדמפרש בגמ'". **(י)** הסמ"ק מצורף (מצוה ע), ז"ל: "שלא להקיף פאת הראש דכתיב לא תקיפו פאת ראשיכם, ואמרו חכמים אפילו במספרים כעין תער אסור, ולא דמי לזקנו דהתם שאני משום דכתיב ביה השחתה, ואין השחתה במספרים ואפילו כעין תער".

נמצינו למדים, כי בכל אופן שישחית אסרה תורה, גם בצורת חיתוך שונה מתער. כך גם כתבו הפוסקים, ובייחוד החתם סופר (או"ח סי' קנד) שטוען שבתורה עצמה כלל לא נזכר 'תער' רק 'השחתה', א"כ בכל אופן שישחית זהו 'תער' שאסרה תורה, וכך כותב (ביחס לדברי השואל שרצה להקל להשתמש במספרים וא"כ בתער): "...דהרי תער לא כתיב בקרא אלא לא תשחית וחז"ל אמרו [מכות כ"א ע"א] אין גילוח שיש בו השחתה אלא בתער ולא במספרים, וא"כ ממנ"פ אי נימא דשערות הנשארים אחר גילוח הזוג הוי כמאן דלית, הרי השחית והיינו בתער ולא במספרים כעין תער, אלא תער ממש שהרי גילוח והשחית...". יש עוד מקורות וראיות בנושא אך אין המקום כאן להאריך.

מכונות הגילוח לאור הדברים הנ"ל

לאור האמור לעיל, נשוב לנושא מכונות הגילוח. חשוב להבין כי מכונות אלו פותחו ע"י גויים עבור גויים, ואלו כל מטרותם להגיע לחיתוך זהה לשל 'תער', אך בנוחות ובלי פגיעה כתער. לצורך כך מושקעים מיליונים בפיתוחים שונים ונעשים המוני טכניקות להגיע לחיתוך מקסימלי. בכלל זה דיוק הרשת לעובי של 5-10 מאיות המ"מ כעובי דף נייר, מרחק מוגדר בין חריצי הרשת שיאפשר חדירת העור לחריצי הרשת בשיעור מדויק שהשערה תחתך במקסימום ובכל זאת העור ייפגע על ידו, גמישות התושבת ועוד. במהלך השנים טכניקות אלו ואחרים אכן הביאו ליעד הרצוי, חיתוך מקסימלי שמגיע כמעט לשל תער.

בכל זאת, יש שדנו להתיר את מכונות הגילוח משום שחיתוך נעשה בצורת 'מספריים' - בשיתוף שני להבים. אך כפי האמור אין בכך הבדל שהרי כפי שהזכירה תורה - בכל אופן שמשחית הדבר אסור. (יתירה מזו, גם אילו היה הבדל באיזו צורה נעשה החיתוך, הוברר בבדיקות רבות ע"י דיו ועוד שהלהבים נוגעים בעור וחותכים ממנו את השיער כתער, זאת מחמת הידחקות העור לתוך חריצי הרשת, העידו על כך גם בחורים רבים שמורגש שיוף של העור לאחר הגילוח, ונדרשים לתכשירים מרגיעי עור, יש גם שנפצעים במקומות מסויימים. אך כל האמור בסוגריים אלו, מצד האמת אין בו שום נפק"מ לאור אזהרת התורה שלא להשחית, וכמו שכתב החת"ס שלא הזהירה התורה על תער אלא על השחתה).

כשבאו ליצור מכונת גילוח כשרה המותרת לשימושנו - המצויים בלאו של השחתת זקן. ישבו על המדוכה רבות, מהו האורך המינימאלי של השערה שתיוותר ולא יחשב השחתת הזקן. הגריי"ש אלישיב זצ"ל הכריע! שאם יישאר מכל שערה ושערה משהו של שערה שתורגש ע"י הציפורן בהעברתה בניגוד לכיוון צמיחת השיער הרי"ז נחשב שלא הושחתה השערה. (הדברים מתיישבים היטב עם לשונות הראשונים הנ"ל שצריך שתהא השערה ניכרת מבחוץ. כמובן שלא די במה שנותר מהשערה בתוך הגומא).

מכונות הגילוח כיום

בעקבות הכללים הנ"ל, ערכו ניסיונות ובדקו מהו עובי המתכת המינימלי של הרשת שעל מכונות הגילוח + רוחב חריצי הרשת שלא יושחתו השערות, לאחר בדיקות ומדידות רבות שנעשו בשעתו (ע"י הגאון ר' אליהו דרעי זצ"ל מטעם בי"ד הרב גרוס) ובאחרונה ע"י אחרים נמצא שכאשר עובי המתכת של הרשת 0.37 מ"מ, כלומר 37 מאיות המ"מ ברוחב מוגדר נותרת מכל שערה משהו מן המשהו שלא נחשבת השערה מושחתת.

במכונות המצויות של 'פיליפס' רמינגטון ועוד העובי הוא 0.1-0.05 דהיינו בין 5 מאיות ל-10 מאיות המ"מ (עובי של דף נייר או פחות ממנו). כך שהשערה מושחתת על ידם (גם אם הוסר הסכין הכפול...). ניתן לסכם בקצרה, כי לאחר בדיקות מרובות, לא נמצאה שום מכונה של פיליפס ואחרים שעובי הרשת שלה עונה לדרישות ההלכתיות. להיפך, כולם רחוקות מאוד מהנדרש. הסיבה לכך ברורה. כאמור, מטרת היצרנים הפוכה בדיוק ממטרתנו. מטרתם להוריד את השערות במקסימום האפשרי, ומטרתנו להותיר משהו מן המשהו.

כמו"כ מכונות שנפוצו באחרונה של oneblade לפי הבדיקות שנערכו עובי המתכת בזויות מסוימות פחות מ-0.3 וגם בבדיקות שנערכו ע"י גוי נמצא שהושחתו השערות.

בדיקות בית הדין של מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל

באחרונה נערכו בדיקות על גוי, ע"י בית הדין של מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל, ע"י הרכב הדיינים הגאונים שליט"א: הגר"ש רוזנברג, הגר"י סילמן, הגר"ש רוזנבלט, והגר"מ לובין שליט"א. הבדיקות נעשו על כמה מכונות שנפוצו באחרונה אצל בני הישיבות הקדושות.

לאחר דיונים וביורורים, הוכנס הגוי לחדר. כדי לעמוד על אמיתת הדברים, בתחילה גולח הגוי ע"י תער ממש כדי להשוות את התוצאות לתוצאות מכונת הגילוח. בשלב הבא השתמשו בארבעת המכונות המפורטות מטה, כל אחת במסגרת משלה, ונמצא כי בכלם לפחות חלק מהשערות הושחתו בשיעור קצר מאוד, כשבכל שלב הדיינים בוחנים את המקום בעור לפני הגילוח, ולאחר הגילוח הדיינים בחנו ארוכות את התוצאות במישוש היד ובזכוכית מגדלת עם תאורה מיוחדת.

להלן פירוט המכונות שנבדקו ע"י בית הדין ונמצא שהושחתו על ידם שערות רבות:

פיליפס pt724 || פיליפס sw3700 || פיליפס oneblade || k-tech ks6

(ביחס למכונה בהכשר הרב גרוס, נבדקה הגרסה החדשה ks6 ונמצא בבדיקה על הגוי שהושחתו חלק מהשערות. אולם נותני ההכשר הנ"ל טענו שהמכונה שנבדקה איננה המכונה שמשווקת כיום, בעקבות זאת בית הדין הוסיף שאין דבריהם אמורים ביחס למכונות שנבדקות אחת אחת שהם בעובי הנכון, והוא באחריות נותני ההכשר הנ"ל. בכל זאת מכיוון שנמצאו סטיות

¹ כן שמעתי, מהרה"ג ר' אליהו דרעי זצ"ל שאלו היו ההוראות של הגריי"ש זצ"ל, וכן שמעו אחרים מהגריי"ש זצ"ל.

אצל היצרן הנ"ל יש לבדוק כל דבר לגופו. בכל אופן, משפט זה אמור ביחס לנידון זה ולא ביחס למכונות האחרות של חברת פיליפס).

מהם הפתרונות הטובים לגילוח כדין?

מכונות גילוח: פותחה באחרונה ע"י חברת "גילוח כהלכה" בהכשר הגאון הרב שטרן ובפיקוח הגאון ר' עמרם פריד שליט"א ערכה מיוחדת שניתן להרכיב על מכונות הגילוח של חברת פיליפס ועוד. לסימן זיהוי - במרכז העיגולים האות G. הרשתות נבדקות אחת אחת בכל זוויות הרשת ביסודיות רבה ע"י משגיח מיוחד. הייתרון ביישום זה, שניתן לרכוש מכונת גילוח איכותית מאחת החברות כפי בחירת הקונה, ולאחר מכן להחליף את הלהבים והרשתות לערכה זו של 'גילוח כהלכה' ולהשתמש במכונת הגילוח ללא פקפוק. העיקרון של הפתרון - בעוד שבמכונות הקיימות כיום הרשת דקיקה מאוד מאוד, כך שלהבי הגילוח מגיעים עד העור ומגלחים את השערה באופן מושלם דבר הכרוך בהשחתת השערות, השייך להשחתה דאורייתא. ע"י הרכבת להבים ורשתות של 'גילוח כהלכה' בעת הגילוח נותרת שארית מזערית של השערה, בשיעור שאינו נחשב 'השחתה', העובי שאושר בערכות אלו הינו האורך המינימאלי המותר עפ"י התורה. מתוצאות הגילוח כפי ששמענו מרבים שמרוצים ממנו, אמנם לבעלי שיער גס לפעמים מומלץ יותר שימוש במשחה כפי שיתבאר להלן. לרכישה ולפרטים ניתן לפנות ל'גילוח כהלכה': 058-323-9288 (לכתוב השורות אין שום טובת הנאה גשמית מרשתות או מכונות אלו ואחרות, בשום צד!). כפי ששמענו מהיצרן, בתקופה זו עקב הביקוש יש קצת מחסור בערכות, ומקוים שבתקופה הקרובה יגיע משלוח נוסף².

פאתרים: רוב מכשירי הפאתר³ ה-לא מקצועיים (מכונות דומות למכונות תספורת אך מיועדות לסידור הזקן ולא לתספורת, איננו מדברים כאן על החלק של הפאתר שבמכונות הגילוח), ניתנים לשימוש אולם בצורה הפוכה, כשהצד של המסרק הקבוע שאינו זו מוצמד לעור ובעצם מבדיל בין העור לבין הסכין שחותך. הדבר מותר כשעובי המסרק הקבוע הוא יותר מ-0.4 מ"מ, שזה פחות מעובי של 'רב-קו'. כאמור כך הוא ברוב מוחלט של מכונות הפאתר. אם רוצים להשתמש כמקובל, כשחודי המסרקים לכיוון הפנים יש להקפיד שהמסרק הקבוע יהיה גבוה מהמסרק הנע בגובה של לפחות 2 מ"מ, שזה שווה לעובי של 3 כרטיסי רב-קו מוצמדים זה לזה.

מכשיר פאתר בהכשר הגר"מ גרוס שליט"א מדגם 'היפליידי' הינו מהודר ביותר וניתן להשתמש בו בכל זווית וצורה ללא חשש כלל וכלל.

משחות גילוח: מותר להשתמש במשחת גילוח למרות שמשחיתות לגמרי את השערות, לפי שדרשו חז"ל שלא נאסר אלא ב'גילוח שיש בו השחתה', ומשחה ששורפת את השערות לא נחשב 'גילוח' שאסרה תורה, וכפי שמבואר בגמ' שמתור ב'מלקט ורהיטני'. אלו שמשקיעים זמן וניסיונות עד שמוצאים את הנוסחה המתאימה להם במשחה נהנים מכך שהגילוח ברמה הכי טובה ומצד שני ללא חשש איסור. אמנם, צריך זהירות בעת הסרת השערות והמשחה שלא להשתמש בדבר חד שחותך את השערה אלא במגבת וכיו"ב ש'תולשים' את שארית השערה.

הקושי הגדול בשימוש זה נעוץ בעובדה שהמשחה 'שורפת את העור' אם מותירים את המשחה יותר מהזמן הנצרך. חשוב לדעת כי יש לכך כמה פתרונות: (א) יש משחות הנמכרות בבתי מרקחת שמיועדות לבעלי עור רגיש, שאינם שורפות את העור וגם אין להם ריח לא נעים, כדוגמת Veet ואחרים. (ב) יש פתרון שהעידו עליו מישיבה מסוימת, להשתמש ב'מישי' הזול הנמכר בישיבות, אולם לא לערב בו מים אלא חלב, באופן זה הריאקציה לא חריפה מידי, כך שלא שורפת את העור וגם לא גורמת לריח לא נעים.

הרבה מהדברים שנאמרו כאן נתבארו בס"ד בהרחבה בספרנו 'הנוי והנצח'.

בברכת התורה ורוח סיעתא דשמיא, ישראל מאיר מורנגשטרן. 054-845-3199 (ניתן בדרך כלל להתקשר בשעות הערב 10:30 עד 11:30).

כתובת המייל: 3199@okmail.co.il. כמו"כ, לבירורים בנושא מכונות הגילוח ניתן להתקשר להגר"א איילון שליט"א: 050-411-6295.

² יש לציין שאין בהנ"ל פתרון לשימוש ב'פאתר' של מכונות הגילוח, ולעשיית הפס מומלץ להשתמש בו בצד ההפוך ולצאת כלפי חוץ. או לעשות את הפס ע"י העיגולים, ב'אחיזת עפרון'.